

L. S. Vék: *Fucking generation, avagy Szabaduljunk meg a pátoszunktól és himnuszainktól* Punk psycho-reality-show. Főszerepben a toalettpapír...

TEENAGER PHENOMENON

The most overlooked audience are teenagers. They are defiant and relentless, and, from the point of view of theater operations, they have a reputation for being an uneconomic audience. What is offered to them? Puppet theater productions generally focus on children; theaters give them less demanding performances or ones that are connected to their school curriculum. Very few works are written specifically for teenagers. We have to realize that theaters run the risk of considering this audience as dispensable. But if we believe that the theater is valuable and has an irreplaceable social role in civilized life, then we have to convince potential consumers – in this case, teenagers – that theater is a part of their world. But there is a more important, an inner reason for this, too. Teenagers are in a unique life situation, which makes them fragile and sensitive. A sensitive viewer is always a blessing to an actor because he/she is not indifferent. I consider adolescents the ideal audience. It follows that they want to be spoken to openly; they can't stand it if they are underestimated or if the theater tries to educate or lecture them. Jakub Vašíček and I have been actively engaged with creative theater work geared to adolescents. Three pieces were performed at the České Budějovice Theater and the Alfa Theater in Pilsen: *Tom Sawyer*, *Hamleteen* and *Closely Watched Trains*. This year we signed a contract with the Drak Theater in Hradec-Kralove, where we plan to continue with this approach. Our first production will be James Joyce's *A Portrait of the Artist as a Young Man*. The premiere will be in June 2015 as part of the Theater of European Regions Festival. (Tomáš Jarkovský)

Tomáš Jarkovský

A TEENAGER-JELENSÉG

Legutóbbi írásomat követően, melyben független színházi csoportunk, a **Športniki** tevékenységével foglalkoztam, az *Art Limes* szerkesztősége azzal a kérdéssel fordult hozzám, hogy nem szeretnék-e gyakrabban publikálni a folyóiratban. Mivel a munkánk iránti érdeklődés rendkívül sokat jelent számomra, az ajánlatot örömmel elfogadtam. Mostani írásomban alkotói munkánk egy másik összefüggő vonulatáról, a felnövekvő, tizenéves nemzedékhez szóló előadásokról szeretnék szót ejteni. (Amikor többes szám első személyben beszélek, Jakub Vašíčekre és magamra gondolok, s ez a továbbiakban is így lesz.)

A tizenéves színházlátogatók csoportja nem övend jó hírnévnek a színházi szakemberek körében. A velük kapcsolatos szemléletmód általában azon az elképzelésen alapul, hogy rendkívül igényes, dacos, megalkuvást nem ismerően könyörtelen, a színház működése szempontjából pedig kétségbeejtően ráfizetéses publikumról van szó. Úgy vélem, az ellenkező tényleg hasonló előítéletek uralkodnak, s egyáltalán nem csodálkozom, hogy – legalábbis Csehországban – ilyen a helyzet. (A Magyarországit nem ismerem.) A tizenévesek ugyanis mit láthatnak általában a közsínházakban? A bábszínházak repertoárja többnyire a gyerekekhez alkalmazkodik, s bár a műfaj alkotásai között csúcsteljesítményeknek számító produkciók színházművészeti téren meghaladják a prózai színház meghatározónak tekinthető tradícióját, s kétségkívül van mondandójuk a felnőttek számára is, a tinédzserek esetében ez nem érvényes. Hogyha valaki tizenöt éves, nem akar olyasmit nézni, amit gyerekeknek szántak. Bizonyos, hogy ilyesmi nem tetszhet neki, s ha véletlenül mégis, semmiképp se szeretné, hogy erről valaki tudomást szerezzen. A nagy prózai színházak pedig általában olyan művekkel fordulnak ehhez a korosztályhoz, amelyeket repertoárjuk kevésbé igényes darabjainak tartanak („a gyerekek is megbirkózhatnak velük”), vagy amelyek valamiképpen kapcsolódnak az iskolai tantervekhez. Milyen izgalmas! Ilyen helyzetben nem lehet csodálkozni azon, hogy a tizenévesek számos

más nézőnél határozottabban érzik úgy, hogy a színház valójában mauzóleum, melynek a meglátogatását mindenekelőtt túl kell élni.

Mindeközben viszont a tizenévesek számos okból következően rendkívül érdekes nézői csoportot jelentenek. Egyfelől azért, mert a formálódó egyéniség a serdülőkorban jövőbeni érdeklődési köreit is megválasztja. Ha a színházat s egyáltalán a művészetet felemelő és társadalmi szempontból is fontos jelenségnek tartjuk, nem ignorálhatjuk azt az embert, aki épp eldönteni készül, hogy életében jut-e majd hely a színháznak. Műveket alkotni a tizenévesek számára azért is érdekes, mert esetükben elég jelentős élettapasztalattal és nézői tapasztalattal lehet számolni (s mindegy, hogy az utóbbi a színházhoz, a filmhez vagy akár a tévéhez kötődik), valamint általános értelemben vett kulturális tapasztalatokkal is. Ebben az életkorban következik be, hogy nem „valamilyen” zenét hallgatunk, hanem olyat, mely tetszik nekünk; az ember ilyenkor már kialakítja képzőművészeti preferenciáit, még ha csak arról is van szó, hogy milyen divatot fog követni. Röviden szólva: ekkor alakul ki az ízlésünk. Egyúttal azonban az átlagos nézőtől eltérően a fiatal nézőt még nem terhelik a színrevitel módjához és egyebekhez kapcsolódó, gyakran hamis hagyományok. Nincsenek olyan elképzeléseik, hogy Shakespeare-t csak így és így lehet színpadra állítani, másképp viszont nem; hogy a színházban ezt és ezt muszáj, azt és azt viszont nem szabad. Ha a tinédzsereknek nincs olyan érzésük, hogy alábecsülik és manipulálják, kioktatják, pedagógiai intelmekben részesítik és nevelik őket, s ha elhiszik, hogy nyílt játékot játszanak velük, akkor nagyon nyitottak tudnak lenni, s érzékenyebben észlelik a dolgokat, mint az a néző, akinek már kész és szokványos elképzelése van arról, mit szeretne látni. Apropó érzékenység: a legfontosabb ok ezzel függ össze. Az ezerszer elismélt közhely szerint a serdülőkor a fokozott érzékenység időszaka, s ezt az állítást még senki se vonta kétségbe. Ha tényként fogadjuk

Mark Twain – Tomáš Jarkovský
 – Jakub Vašíček: *Tom Sawyer*
 Zenekarban játszottok?
 Tetszik ez az anyukátoknak
 vagy a nénikéteknek?
 Mindenki azt akarja tőletek,
 hogy elsősorban engedelmek,
 szorgalmasak és pontosak
 legyetek – s unalmasak?
 Szóktettek már el otthonról?
 És megvan a Sex Pistols első
 lemeze? Kérdezték meg
 a tanárnőt, mit hallgatott, ami-
 kor anyyi idős volt, mint ti...

A visszautasított Sid lánytestvérén,
 Nancyn áll bosszút azért, mert kidobták őt
 a zenekarból, és festékszóró spray-jel fújja le
 a nagynéni kerítését.
 Nem sejtji, mi mindent idéz elő ezzel...

A Tom Sawyer zenekar. Balszélen a gitáros, Huckleberry Finn, aki Diogenészhez hasonlóan sose hagyja el a hordóját.

el, akkor minden alkotó számára aranyat ér – hiszen mindannyian arra vágyunk, hogy munkáinkkal az érzékeny nézőkhöz fordulhassunk. Azt a fajta művészi alkotómunkát tekintem autentikusnak, melynek révén az alkotó újra és újra megfogalmazza a világhoz való viszonyát. A serdülőkor pedig épp az az időszak, amikor ennek az állásfoglalásnak a kialakítása megkezdődik. S egész sor olyan téma és kérdés van, amelyek egyfelől a pubertás tipikus problémakörét jelentik, másfelől általánosan emberiek, mi több, az ember éppen általuk alakul ki. Közéjük tartozik a sexualitás, a tekintélyek elfogadása és az ellenükben történő önmeghatározás, a szabadság és terheinek kérdése, s még nagyon sok más.

A fentebb említett okok miatt kezdtünk el rendszeresen foglalkozni a tizenévesekhez szóló alkotásokkal. Becsületesen be kell azonban vallanunk, hogy a kezdet kezdetét leginkább a véletlen, illetve egy váratlan ajánlat jelentette. 2010-ben, tehát amikor első évadunkat töltöttük hivatásos színházban, a Česká Budějovice-i Dél-csehországi Színház bábszínházi tagozatának vezetője, Zdeněk Jelcín azzal az ajánlattal fordult hozzánk, hogy vendégekként rendezzünk meg náluk egy előadást, melynek azonban nem kell feltétlenül a gyerekekhez szólnia. Ebben biztosan szerepet játszott az a tény, hogy Zdeněk egyebek mellett ismerte a független produkcióként született *Fucking generation, avagy szabaduljunk meg a pátoszainktól meg a himnuszainktól* című darabunkat. Ez a formai szempontból a dokumentarista színházhoz kötődő nemzedéki vallomás meglehetősen nyers hangú volt, és mérföldekre állt attól, amit az ifjúsági darabok esetében a pedagógusok elvárnak. A darabban időnként trágár beszéd hallható (azért használok jelen időt, mert a művet néha ma is előadjuk), az előadás egyik fő motívuma az alkohol, a színpadon dohányoznak, és így tovább. E „helytelen” dolgok dacára, s annak ellenére, hogy eredetileg nem is számoltunk vele, a darabot már sokszor előadtuk középiskolásoknak, a diákok s a pedagógusok jelentős részének nem kis lelkesedésétől kísérvé.

Česká Budějovicében tehát 2010-ben bemutattuk a *Tom Sawyer*-t, a közsínházban rendezett és a serdülőkorú

közönséget megcélzó művek közül az elsőt. Ez természetesen Mark Twain híres könyvén alapszik, a kibontakozó történet azonban egészen más, eredeti. A központi szereplő itt nem Tom Sawyer, hanem a nevét viselő punkzenekar, mindenekeelőtt pedig a banda frontembere, Nancy. A Twain történetéből kiinduló eseménysor az éles hangzású punkzene kiadós hozzájárulásával a konformizmusról, a kényszerű rend elleni lázadásról és a szabadságról, valamint az utóbbiból fakadó felelősségről szól.

Az említett darabnak köszönhetően tudatosíthattuk, hogy az ilyen típusú közönséghez szóló művek különösképpen érdekelnek bennünket s ösztönzően hatnak ránk; emellett a *Tom Sawyer*-nek köszönhetően kaptunk meghívást a plzeňi Alfa Színházról. Az Alfa már korábban eldöntötte, hogy repertoárján folyamatosan szerepeltetni fogja a tizenéveseknek szóló darabokat, s éppen ennek az ambíciónak a jegyében részesévé lett a *Platform 11+* elnevezésű, az európai színházakat (köztük a Kolibri Színházat) tömörítő projektnek, nekünk pedig lehetővé tette, hogy a tizenévesek színházával kapcsolatos töprengéseinkben tovább juthassunk. 2012 és 2014 között az Alfában két darabot mutattunk be: a *Hamleteent* és a *Szigorián ellenőrzött vonatokat*, s hisszük, hogy a jövőben lesz még egy harmadik is. A hosszabb távú, illetve ismétlődő együttműködés ígérete lehetővé tette, hogy egyfajta miniatűr sorozatként gondolkodjunk ezekre az előadásokra. A megfelelő produkciók és a köztük lévő kapocs keresésekor Milan Hajn személysége vált kiindulóponttá: mindkét darabban ő, a plzeňi társulat legfiatalabb tagja játszotta a főszerepet. Lehet, hogy erről a két előadásról egyszer majd részletesebben is beszámolhatok: a terjedelmi korlátok ezt most nem teszik lehetővé.

A jelenlegi évadtól Jakubbal együtt a Hradec Králové-i DRÁK Színház alkalmazásában állunk – Jakub művészeti vezetőként és rendezőként, én mint dramaturg, s itt is a korábban kijelölt irányban akarunk haladni. Az első, ilyen felfogású darabunk James Joyce híres fejlődésregényének, az *Ifjúkori önarcképnek* a dramatizált változata lesz, melynek ősbemutatójára 2015. június 21-én az *Európai Régiók Fesztiválján* kerül sor. A hasonló színházak működtetési igényei az ilyenfajta előadásoknál nem

tesznek lehetővé többet, mint hogy egy-egy jusson belőlük két vagy három évadra; ez az időszakosság is megfelelő azonban ahhoz, hogy valamiféle folyamatosságot biztosítsunk. S mivel a DRAK-ból fiataloknak való attraktív kulturális központot akarunk kialakítani, ahova a színházi élményeken kívül a színvonalas zene vagy érdekes kiállítások kedvéért is el lehet menni, hisszük, hogy azon az értelmén túlmenően, melyet – miként azt a bevezetőben is igyekeztem kifejezni – az ilyen irányultságú alkotómunka önmagában is hordoz, az előadások itt változott típusa egyúttal fiatal pártfogóink állandó körének létrejöttét is segíteni fogja, ezek a fiatalok pedig önként fognak visszajárni hozzánk, nem csupán iskolájuk ösztönzésére. Röviden szólva és eszmefuttatásom elejéhez visszatérve: hisszük, hogy legalább egy részüket meg tudjuk győzni arról, hogy a színházat és a művészetet általában tegyék életük és szabadidejük szilárd alkotórészévé.

G. Kovács László fordítása

Túlnéni saját felnőtté érésünket egyáltalán nem mókás dolog. Mi van akkor, ha az apukánk király? S ha épp a nagybácsink öli meg a királyt? S ha ezzel a nagybácsival az anyukánk osztja meg az ágyát? Egy reggel felébredünk, kinyitjuk a szemünket, és arra jövünk rá, hogy a körülöttünk nincs más, mint képmutatás, haszonlesés, korlátoltság és álnokság. Nem lehet csodálkozni azon, ha egy idő után igencsak különböző kérdéseket teszünk fel magunknak („Lenni vagy nem lenni?”). Szerencsére a környezetünkben a messzemenően utálatos alakok során kívül egy figyelemre méltó lány is fellelhető. Mi több, úgy tűnik, hogy – a maga módján – érdeklődik irántunk... A hozzá vezető utat azonban nem könnyű megtalálni. S így lassan még nagyobb zűrzavarba süllyedünk...

William Shakespeare –
Tomáš Jarkovský – Jakub
Vašíček: *Hamleteen*
A Hamletet általában úgy
értelmezik, mint a bosszú,
a hatalom, esetleg
a döntésképtelenség drá-
máját. A *Hamleteen* című
előadás azonban teljes
mértékben a klasszikus tör-
ténét privát síkjára összpön-
tosít. A kiélezett események
háttérén arra figyel, hogy
Hamlet, a tinédzser, miképp
igyekszik egyensúlyba
kerülni a környezetével,
melynek sötét oldalait
– személyiségének alakulá-
sával párhuzamosan – épp
most kezdi megismerni.
Belátja, hogy az általa eddig
feltétlenül akceptált szemé-
lyiségek (a szülők s tágabb
értelmeben a tekintélyek)
távolról sem makulátlanak.
Mindezzel összefüggésben
egyre erősebben érzi,
mennyire bonyolult dolog
a nemzedékén belül és az
egyes nemzedékek között is
a kapcsolatok kialakítása,
avagy fenntartása (a barát-
ságok, a család, a szerelem
tekintetében).

Bohumil Hrabal:
Szigorúan ellenőrzött vonatok
Szex, vonatok és ...halál!

Voltaképpen mi a felnőttiség? Az állásfoglalások miféle változása és a felelősség mekkora mértéke következik belőle? Ki az a sok nevetéses, lehetetlen, sokszor már az életében holtta dermedt felnőtt? A felnőttiség szemügyrevétele egy fiatalember szemszögéből, akinek már csak egy kis lépést kell megtennie, hogy felnőttkorba lépjen, s végül valóban megteszi ezt a lépést – sajnos egy olyan pillanatban, amikor az önmagából ismét kifordult kor őrjög...

Az előadás az őt megelőző „Hamleteen”-hez kapcsolódik. Ez az összekapcsolódás (melyet hangsúlyossá tesz, hogy Hirma, a főszereplő alakját Milan Hajn kelti életre, aki korábban Hamlet szerepét játszotta) nem ismétlést, hanem a maga módján folytatást jelent. Hamlet nem kapott esélyt arra, hogy belépjen a felnőttkorba, Hrmának viszont szerencséje (balszerencséje) van, mert neki sikerül...

G. Kovács László fordítása

